

Àngels Pascual

Catedràtica de geografia humana a la UAB i directora del Grup de Recerca de Migracions, ha centrat bona part dels seus estudis en els moviments migratoris i els assentaments. Diu que el fenomen de la immigració no és nou i que s'han de saber interpretar les xifres d'arribada de nousvinguts

ANNA AGUILAR / Bellaterra
 ● L'expressió «ciutadans del món» li produeix esgarrifances. «Jo crec en la vinculació de la gent primer a un grup social i després a un territori, que no ha de ser per força el de naixement, sinó el que s'hagi triat», diu Àngels Pascual de Sans. Ella, emigrant de disciplines acadèmiques —va començar estudiant ciències, després es va doctorar en economia i finalment es va quedar amb la geografia humana (demografia), de la qual és catedràtica a la UAB—, s'interessa per tot allò que fa flaire de sociologia. Li importen sobretot les migracions i els assentaments; les raons que ens porten a marxar, a quedar-nos o a retornar a un territori. Directora del Grup de Recerca sobre Migracions (GRM), ens parla d'immigració mentre devora un cigarret que ella mateixa s'ha preparat.
 — Podem dir que els grans moviments migratoris del pla-

neta van de sud a nord i d'est a oest?

— «Fent una mirada general als països, sí que l'emigració de treballadors moltes vegades va del sud cap al nord, tot i que no podem parlar de determinisme geogràfic per dir que el nord és més desenvolupat. Des del punt de vista geogràfic, les migracions es produeixen en molts més sentits i en molts més grups de població del que pensem. Si fem un cop d'ull a la història, només cal fixar-nos en les colonitzacions per veure que es feien de nord a sud.»

— En alguna ocasió, vostè ha desmentit que la immigració sigui un fenomen recent. El 1970, sense anar més lluny, el 37,7% de la població de Catalunya havia nascut en un altre lloc (concretament, el 16% a Andalusia). El que passa és que ara es té la percepció que la immigració té unes característiques diferents.

PERFIL

Àngels Pascual de Sans (Barcelona, 1938) és doctora en economia per la UAB i actualment catedràtica de geografia humana (demografia) a la mateixa universitat, on dirigeix el Grup de Recerca de Migracions (GRM). Durant el període 2000-2003 va ser membre, en qualitat d'experta, de la Comissió d'Estudi sobre la Política d'Immigració del Parlament de Catalunya. Membre numerari de l'IEC.

— «Sempre són diferents. Al llarg de la història, els fenòmens moltes vegades es repeteixen però en cada moment tenen unes característiques pròpies del context mundial o del país en concret. És cert que ara tenim la percepció que hi ha molt moviment, i n'hi ha, però com que ara veiem gent procedent de països més llunyans i amb uns trets fenotípics diferents i no hi estàvem acostumats, pensem que això és una cosa absolutament excepcional, quan no ho és tant.»

— A mitjan anys vuitanta hi va començar a haver una arribada important de marroquins. Ara, en canvi, es parla d'equatorians i romanesos. Què els ha passat, als ciutadans d'aquestes dues nacionalitats?

— «Una de les raons que poden explicar-ho és la mateixa situació d'aquests països, on les perspectives no són bones. Per

què en un moment donat són de l'Equador, de Romania o de Bolívia? Doncs perquè, per una banda, hi ha tot el que són les polítiques migratòries, que són les que fan possible que sigui més o menys fàcil que la gent es desplaci. D'altra banda, perquè hi ha les xarxes migratòries. Si han vingut ciutadans d'aquests països i els ha anat més o menys bé, aquests porten altra gent d'allà cap aquí.»

— Amb tot, la idea de retorn al país d'origen sempre és present en l'emigrant?

— «Quan una persona es desplaça, la idea d'un possible retorn molt sovint és present. El retorn, des d'una perspectiva psicològica, és el desig de recuperar coses que havies deixat enrere, però també hi ha molta gent que se'n va d'un lloc perquè ja en té prou, perquè rebutja el passat, la qual cosa vol dir que, si l'odia, no li resulta indiferent.»

— Quantes generacions

«SOCIOLOGICAMENT I GEOGRÀFICAMENT, UN EMIGRANT ÉS UNA PERSONA QUE S'ACABA DE DESPLAÇAR O S'ESTÀ DESPLAÇANT. AL CAP D'UN TEMPS, JA ÉS UN HABITANT DEL PAÍS»

han de passar per deixar de considerar immigrant una persona?

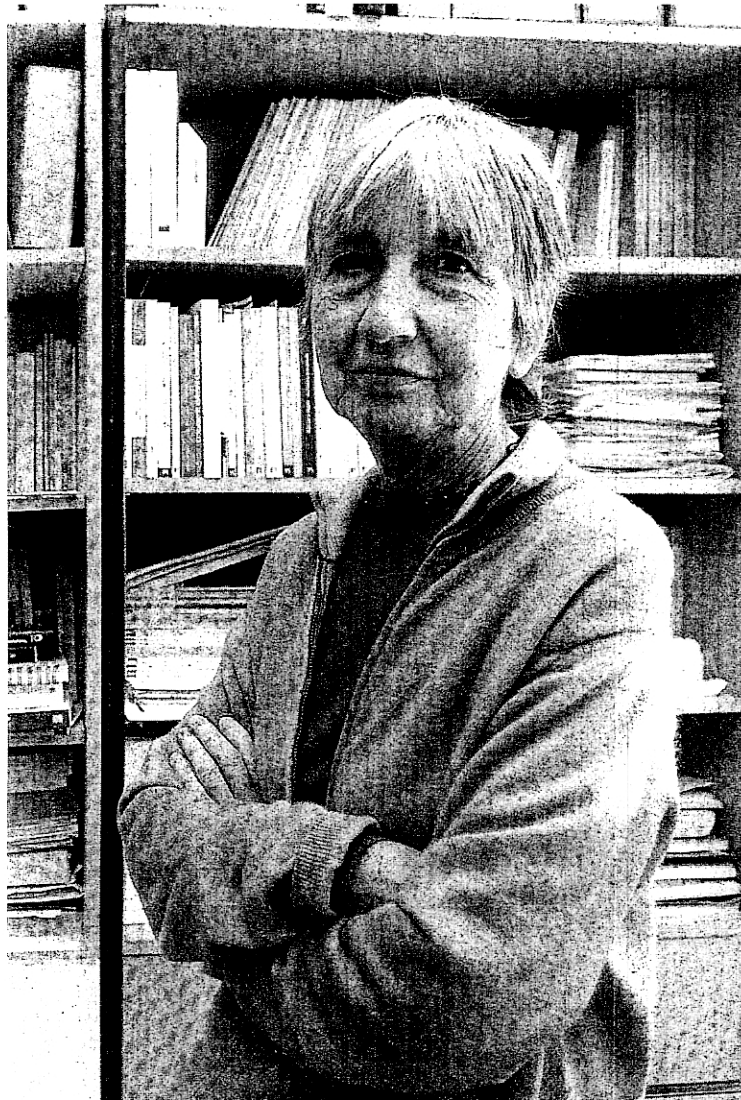
— «Sociològicament i geogràficament, un emigrant és una persona que s'acaba de desplaçar o s'està desplaçant. Al cap d'un temps, ja és una persona habitant del país on ha anat i, per tant, deixa de ser immigrant. En tot cas, és una persona d'origen marroquí, equatorià, pakistanès, etc. Continuem parlant d'immigrants i estrangers com si fossin paraules equivalents, quan no ho són gens. A un estranger se'l considera immigrant encara que faci anys que viu aquí. De fet, si miréssim el nostre arbre genealògic, tothom té immigrants en el seu passat. El que passa és que continuar anomenant-los immigrants és una manera d'encasellar-los en una situació que ja ens va bé per explicar una certa exclusió. Igual com va passar als anys seixanta, quan la gent parlava de barris d'immigrants per referir-se a barris degradats de les ciutats.»

— Per tant, estaria en contra de parlar d'immigrants de «segona i tercera generació».

— «Jo sóc molt reticent als estudis que parlen d'aquest tipus d'immigrants, perquè és una manera d'estigmatitzar-los i de fer molt difícil la cohesió social als països on arriben. La cohesió social o la fem entre tots els que vivim en un lloc o no la fem. El que passa és que a nosaltres ens agrada molt posar etiquetes. Però fins quan no els deixarem dir que són ciutadans d'aquí? La situació del jove de França, per exemple, que va protagonitzar diversos aldarulls, sí que tenia alguna cosa a veure amb la manera com havien anat arribant els seus antecessors familiars. Però el que s'ha de veure és quina situació social tenien en aquell moment aquells joves, perquè segurament era una situació social i laboral compartida en molt bona part amb la dels joves francesos de tota la vida.»

— En el fons, això va a parar a una altra idea que vostè ha apuntat en alguna ocasió, i és que la immigració emmascara altres problemes de base de les societats receptors.

— «Penso que en totes les societats humanes està molt estès el

Àngels Pascual creu en la vinculació de les persones a un grup social i a un territori. / ORIOL DURAN

Sociòloga, geògrafa... tot és u

● «En els camps acadèmics no sempre s'està on es vol estar, sinó on pots estar. El pas de ciències a lletres el vaig fer obligada per unes circumstàncies imperatives que no vaig poder evitar», explica la demògrafa Àngels Pascual de Sans. Tot i que les ciències socials sempre li havien agradat, l'atzar també va tenir alguna cosa a veure en la seva dedicació professional actual. «Quan vaig tornar de fora va resultar que la sociologia aquí estava prohibida i, com que no m'hi podia doctorar, ho vaig fer en econòmiques». Al final, per repartiment dels plans d'estudis, va passar a geografia. «Tant és que em diguin geògrafa com sociòloga. Considero

que als estudis hi ha especialitzacions, però tot forma part d'una mateixa cosa», diu. Pascual de Sans ha fet estades d'estudi i recerca a la Universitat de París, a la Sorbona (França), a la Johns Hopkins University (Baltimore, EUA) i a la Universitat degli Studi di Firenze (Florència, Itàlia). El 1970 va iniciar una llarga llista de publicacions amb *El retorn dels emigrants* i dos anys després s'incorporava a la docència universitària. Membre de la Societat Catalana de Geografia i d'altres associacions professionals nacionals i internacionals, per la seva sobrietat ningú no diria que el 2004 li van concedir la medalla Narcís Monturiol al mèrit científic.

fet d'intentar treure's els problemes de sobre i donar les culpes als altres. Considerem que els problemes que té la societat en aquest moment estan causats perquè ve massa gent. Catalunya ha de trobar la manera perquè funcionin bé els hospitals, les escoles, l'economia... Donar la culpa a la immigració em sembla una manera molt fàcil d'esquivar els problemes quan a Catalunya i a Europa hi ha una crisi de funcionament social. El fet que hi hagi gent vinguda de fora només fa que posar-ho en evidència.»

— En el cas del sistema sanitari català, però, és cert que s'està arribant a un cert col·lapse perquè hi ha molta més gent per ser atesa.

— «Tampoc hi ha prou recursos per atendre tota la gent gran que hi ha, i en general no és immigrada. Si el sistema sanitari es col·lapsa no és només pels immigrants, sinó perquè som molta gent, perquè la medicina actual s'ha desenvolupat sobre unes bases que requereixen molts recursos i molts diners, etc.»

— Fa uns dies, Jesús Caldera, ministre de Treball i Assumptes Socials, deia que aquest 2007 faltaran 200.000 immigrants per cobrir llocs de treball a l'Estat espanyol.

— «Sí, aquí també fa anys que hi ha molts estudis que parlen dels milers i milers d'immigrants que faran falta, i les Nacions Unides ha calculat els milions de persones que s'hauran de dirigir cap a Occident. Aquestes previsions sempre són fer volar coloms i la finalitat que tenen és que diguem: 'Que bé, que vinguin!' Altres vegades penses que és per espantar el personal, perquè no els acceptem i tanquem la barraqueta amb els que som. Aquestes previsions no m'agraden gens.»

— En tot cas, ens diuen que els immigrants són els que ens garantirán el sistema de pensions.

— «Això és una mena de mentida piadosa que es fa córrer per dir que hem d'acceptar la immigració, perquè a la llarga els immigrants també es faran grans i necessitaran pensions. Certament n'hi ha molts que cotitzen a la Seguretat Social i que actual-

«DONAR LA CULPA A LA IMMIGRACIÓ EM SEMBLA UNA MANERA MOLT FÀCIL D'ESQUIVAR ELS PROBLEMES QUAN A CATALUNYA I A EUROPA HI HA UNA CRISI DE FUNCIONAMENT SOCIAL»

ment contribueixen a fer créixer els recursos de l'administració, però, per mi, l'argument més clar per estar a favor de l'entrada de gent és que trobin feina. Si la gent en troba, vindrà, posis les barres que posis, i en aquest sentit els immigrants el que sí que estan fent són feines que existeixen, com ara acompanyar gent gran o canalla. Segurament hi ha una part de l'aportació de la immigració que és interessant que hi sigui, i tant! Jo sóc partidària que tothom pugui triar on vol viure i aprofitar les oportunitats d'un país, i ara és evident que per a aquesta gent hi ha treball. El que ens hauríem de plantejar és quines condicions de treball els oferim, perquè si són dolentes, tampoc contribuiran a millorar la situació del país.»

— A vegades fa la sensació que els governs no saben massa com abordar el tema de la immigració i que els fa mandra posar-s'hi.

— «La política està molt lligada a les eleccions, que molt sovint són massa freqüents per poder afrontar qüestions complexes i de gran abast. Les polítiques a llarg termini i que impliquen diversos països alhora són polítiques en majúscules; en canvi, molt sovint fem polítiquetes, per voluntat o per necessitat. El polític que posen a gestionar temes d'aquests, el que fa és intentar fer alguna cosa amb els quatre anys que té el càrrec, això si no se li estronquen abans. Què han de fer, doncs, moltes vegades? Posar pedaços. Quan parlem de fluxos migratoris importants i quan un país com Espanya considera que són excessius, em sembla que és evident que la solució té dos extrems. Per una banda, el desenvolupament dels països emissors de gent. Per l'altra, procurar que la gent que arriba tingui les condicions econòmiques i socials per viure bé al país. Tot això és molt més complicat que posar barreres per evitar l'entrada.»

— Un d'aquests pedaços que vostè esmenta seria el pla Ciutadania i Immigració 2005-2008 de la Generalitat de Catalunya?

— «No vull tirar pedres contra les polítiques que es fan, pen-

«Per què en un moment donat els immigrants són de l'Equador, de Romania o de Bolívia?»

«Doncs perquè, per una banda, hi ha tot el que són les polítiques migratòries, que són les que fan possible que sigui més o menys fàcil que la gent es desplaci.»

«A un estranger se'l considera immigrant encara que faci anys que viu aquí. De fet, si miréssim el nostre arbre genealògic, tothom té immigrants en el seu passat.»

«El polític que posena gestionar temes d'immigració, el que fa és intentar fer alguna cosa amb els quatre anys que té el càrrec. Què ha de fer, doncs, moltes vegades? Posar pedaços.»

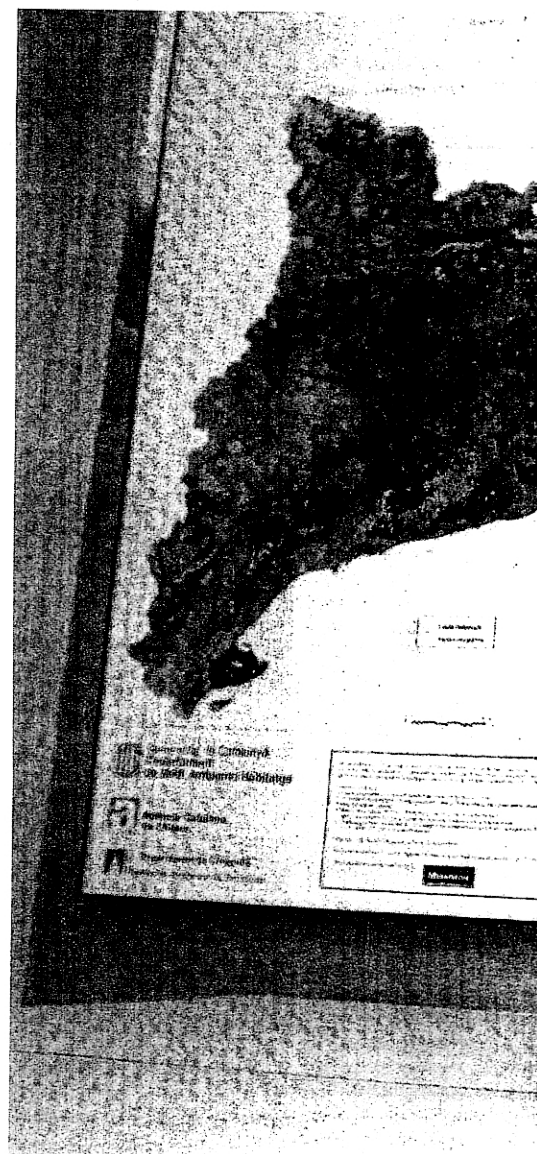
so que hi ha gent que posa el coll amb un gran esforç en moltes coses, però no deixa de ser un pedaç en relació amb la gran política en majúscules que deia ara.»

— A mig camí entre les petites i les grans polítiques, les intermèdies. Per exemple, Catalunya és la regió de l'Estat espanyol que rep més població immigrant i, en canvi, no té competències en aquesta matèria.

— «El que passa és que no tenim estat. Algunes competències de moment no les tenim ni les tindrem perquè sembla que això de la independència va per llarg. És veritat que no tenim competències en immigració però en tenim en cultura, en educació, en habitatge... N'hi ha un munt que, si s'exerceixen bé, jo crec que poden donar resultats. Penso que seria bo fer valer que hi ha molta gent que ve cap aquí, que el nostre país és un punt d'atracció —cosa que és un elogi per a Catalunya perquè vol dir que la gent considera que aquí es viu bé i hi ha feina—, però això també implica que s'han d'atendre tots aquests immigrants.»

— Una ciutat com Vic (Osona) en aquest moment té un 20% de població immigrada. Hi ha un percentatge límit a partir del qual la situació pot començar a ser perillosa?

— «És una pregunta delicada, perquè és cert que hi ha unes masses crítiques i una capacitat d'assimilació d'arribada de gent. De totes maneres, a mi les xifres de percentatges mai no m'agraden perquè primer vull saber com es compten. Una cosa són els fluxos i l'altra quants n'hi ha en total en aquest moment. Si hi ha molta gent que fa temps que viu en un lloc i la compten com a immigrada, per mi, això és fer trampa. Ara bé, si compten quantes mils persones arriben cada any a Vic, parlem-ne, perquè potser sí que no es poden absorbir. Després hi ha una altra qüestió, i és com s'instal·la aquesta gent en una ciutat. Si entra en el teixit social i es reparteix pel municipi, sense crear unes zones degradades, la situació no és tan negativa. Si aquest 20% està vivint en unes condicions fatals en uns

barris suburbials o al centre històric, sí que pot ser preocupant.»

— S'han d'evitar els guetos, doncs?

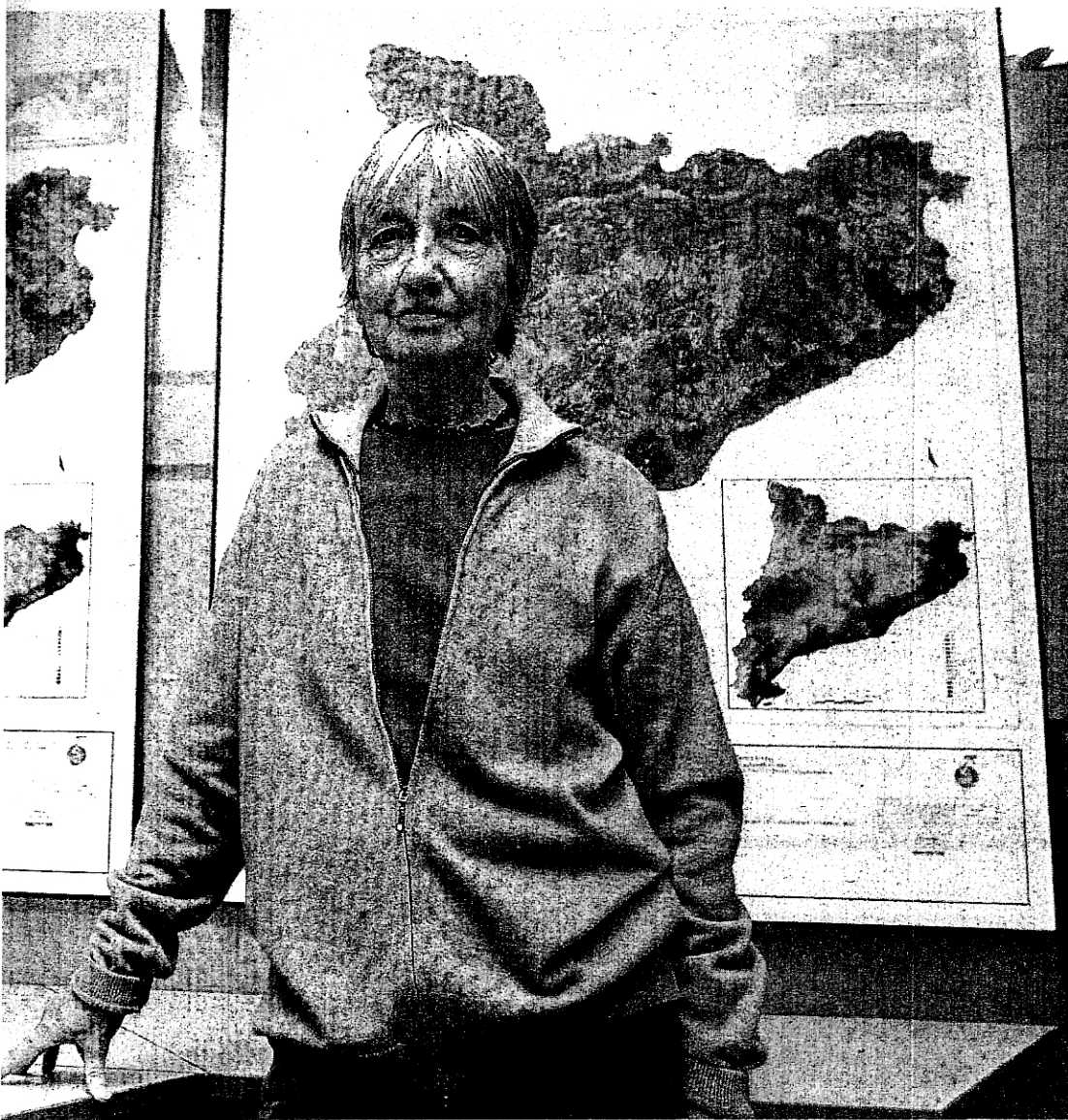
— «No necessàriament. El fet que persones d'una mateixa procedència geogràfica es posin juntes no vol dir per força que hagi de ser dolent. Sempre tenim una imatge negativa dels guetos, però els humans tenim tendència a agrupar-nos. Si jo me'n vaig a Tolosa i conec uns quants catalans instal·lats allà, potser també miraré si trobo un habitatge al mateix barri que ells, perquè això ajuda la gent a viure de manera

més confortable. El problema quan s'agrupen perquè no poden anar enlloc més.»

— Sempre es parla de gent que arriba a Catalunya però no de la que marxa.

— «I també n'hi ha, d'aquesta. A Catalunya hi ha moltes vides però també moltes persones que se'n van. Sempre pesem que tota la gent que va arribant es quedarà aquí i, en canvi, n'hi ha molta que utilitza el territori per provar un temps com anirà i després se'n va a un altre lloc. No són ben bé migradors en el sentit d'assentar-se, de ve-

«QUE ES POSIN JUNTS NO VOL DIR PER FORÇA QUE HAGI DE SER DOLENT. SEMPRE TENIM UNA IMATGE NEGATIVA DELS GUETOS, PERÒ ELS HUMANS TENIM TENDÈNCIA A AGRUPAR-NOS»

el fet de fins a quin punt accepten i respecten els nostres costums i la vida de la societat a la qual arriben, segurament són menys respectuosos aquests immigrants que els altres.»

— I quan els catalans surten a l'estranger, també actuen d'aquesta manera?

— «Segurament sí, el que passa és que sempre tenim un concepte molt alt de nosaltres mateixos.»

— Avui estem més disposats a fer quilòmetres per anar a treballar que abans?

— «Els nostres ideòlegs, la gent que crea opinió, crec que està fent grans esforços perquè tots pensem que la mobilitat és una cosa positiva, que tots hem d'estar disposats a moure'ns, i això se sent a dir a tots els nivells. A la universitat, per exemple, si no t'has bellugat o has estat segons a quin país, ja no tens accés a segons quin lloc de treball. Hi ha una versió positiva de la mobilitat que es pot interpretar com que aquella persona es vol formar i aprendre coses noves. Ara bé, quan et bellugues per traslladar-te a viure a un altre lloc perquè no tens més remei, ja no veig que sigui tan positiu. La deslocalització crec que té unes conseqüències —a banda del patiment que per a molta gent representa l'allunyament dels seus llocs de treball—, entre les quals hi ha la de crear gent desarrelada, que ja no sap si és d'aquí o d'allà. El fenomen de la mobilitat va lligat a la deslocalització, al fet de tallar els vincles de la gent amb els seus grups de partida. Les repercussions de tot això no sé quan es veuran però hi seran, i és que la gent serà més manipulable.»

— Això xoca amb tot el que ens han volgut vendre sobre la necessitat de ser cosmopolites i ciutadans del món.

— «Quan parlen de ciutadà del món, m'agafo al més proper i sòlid que tingui. Crec en la vinculació de la gent a un lloc —que no ha de ser necessàriament el de naixement, perquè néixer en un indret és un atzar— i que no hi ha més manera de ser universal que ser local.»

ler-se instal·lar en aquest país. A més, també hi ha catalans de tota la vida que marxen, molts. Ja en van marxar a les èpoques de l'emigració de la Península cap a Europa —potser menys que d'andalusos o de gallecs, però també n'hi havia— i ara també. Després hi ha un altre tema: sempre pensem que la gent marxa per sobreviure, però a la universitat, per exemple, hi ha una gran quantitat de gent que decideix anar-se'n a altres llocs perquè la recerca i l'estudi estan més avançats.»

— Precisament, una de les qüestions que vostè ha es-

tudiat és la mobilitat de professionals i treballadors d'alta qualificació.

— «És un tema que sempre m'ha interessat molt i en canvi no trobo mai ningú dels que se m'acosten que hi vulgui treballar, circumstància que em resulta interessant i curiosa. Les ciències socials són una mica miserabilistes, sempre ens agrada estudiar problemes i, equivocadament, pensem que aquesta gent no en dóna. Aquests immigrants no són tan diferents, també vénen per aconseguir un ascens social i una millora del lloc

de treball.»

— Per què diu que també donen problemes?

— «Donen problemes però d'un altre tipus. Per exemple, de cohesió social, si ens fixem en la qüestió de la llengua. Moltes d'aquestes persones que vénen a Catalunya es belluguen en anglès o castellà i consideren que parlar català és una pèrdua de temps. També requereixen i tenen un tipus de serveis propis: munten les seves escoles, tenen els seus proveïdors de productes en general, tenen els seus bars i discoteques, etc. Si ens fixem en

Pascual s'ha interessat també per la mobilitat de professionals i treballadors d'alta qualificació. Aquests immigrants, diu, no són tan diferents ja que també arriben per aconseguir un ascens social i una millora del lloc de treball. / ORIOL DURAN

«LA DESLOCALITZACIÓ CREC QUE TÉ UNES CONSEQÜÈNCIES, ENTRE LES QUALS HI HA LA DE CREAR GENT DESARRELADA, QUE JA NO SAP SI ÉS D'AQUÍ O D'ALLÀ»